

УДК 37.372.363

DOI 10.31494/2412-9208-2022-1-1-166-176

**ORGANIZATION OF ADAPTIVE PHYSICAL EDUCATION OF CHILDREN
IN MIXED AGE-OLD SPEECH THERAPY GROUP**

**ОРГАНІЗАЦІЯ АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
РІЗНОВІКОВОЇ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ГРУПИ**

Nadija KOT,

Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor

spf5@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6610-7132>

*Berdiansk State Pedagogical
University,*

✉ 4, Schmidt st., Berdiansk,
Zaporizhzhia region, 71100

Надія КОТ,

кандидат педагогічних наук,
доцент

*Бердянський державний
педагогічний університет,*

✉ вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ,
Запорізька обл., 71100

Original manuscript received: May 27, 2022

Revised manuscript accepted: June 06, 2022

ABSTRACT

The article reveals the peculiarities of the organization of adaptive physical education for children of different ages in the speech therapy group.

As a result of the elaboration of protocols of diagnostic study of preschoolers of different ages with speech disorders and their comparison with the average rates of normative children, features of physical development, physical fitness, motor memory, and emotional state of the subjects of this nosological group were identified.

Considering the identified features, the content of the physical education program for children of different ages with speech disorders is specified. In a particular proportion, the program contains traditional health and development activities, as well as speech therapy and psychological forms of work: finger, breathing, articulation, kinesiological gymnastics, logarithmic tasks, psychological motor studies, and dance therapy.

The effectiveness of the program is ensured by unique tactics of corrective and developmental actions, which are aimed at: creating a favorable background for understanding and perception of the motor task, which, with a positive assessment and appropriate encouragement, contributes to the formation of the child's foundations of sustainable motivation for motor activity; organization of the process of learning motor actions at three stages of formation of motor skills, which differ in both tasks and features of teaching methods; focusing children's attention on the approximate basis of motor actions by selecting supporting elements and using control poses (along with speech stimulation), which improves the quality of motor tasks; ensuring motor and speech interaction of senior and junior preschoolers in the process of performing movements.

Tactics of corrective and developmental actions are based on the general laws of formation of motor skills and features of motor representations. They are adequate to the age and psychological characteristics of children 3-6 years with speech disorders.

Key words: *adaptive physical education, age group, speech disorders, physical development, physical fitness, correctional and developmental actions.*

Вступ. Дошкільне дитинство є періодом, коли закладається фундамент здоров'я, фізичного розвитку, культури рухів. За даними Міністерства охорони здоров'я України, за останнє десятиріччя чисельність здорових дошкільників, які вступають до школи, зменшилася у 5 разів і складає 10% від всіх дітей шестирічного віку. Найбільшу групу (біля 60%) складають дошкільники з порушеннями мовлення. Такі діти відвідують масові заклади дошкільної освіти та заклади з інклюзивним навчанням і включені в освітній процес з фізичної культури на рівні з тими, чиї показники щодо розвитку мовлення відповідають віковій нормі. Зазвичай педагоги та батьки не відносять дітей-логопатів до категорії дітей з порушенням здоров'я. Вважається, що вони потребують лише корекції мовленнєвої функції. Проте, як відмічають багато авторів [1; 4; 5; 9; 12], для таких дітей характерна загальна соматична ослабленість, відставання в розвитку рухової сфери, низька фізична працездатність, що в цілому знижує їх рухову активність. У той же час учені підкреслюють наявність тісного зв'язку між руховою активністю дитини й розвитком її мовлення. А це вимагає з боку фахівців посиленої уваги до стану здоров'я та фізичного розвитку дошкільників цієї нозологічної групи.

Проте, аналіз практики показує, що особливості психофізичного розвитку дітей-логопатів під час фізкультурно-оздоровчої роботи не враховуються ні інструкторами з фізичного виховання, ні вихователями. Особливо це стосується дітей різновікової логопедичної групи, де необхідно брати до уваги ще й вікові можливості дошкільників. Це породжує протиріччя: з одного боку педагоги розуміють важливість рухової діяльності в розвитку та корекції мовлення, ознайомлені з особливостями організації навчальної роботи типової різновікової групи, а з іншого боку – використовують програму фізичного виховання та методи роботи для дітей з нормою розвитку, утруднюються у доборі методів і прийомів взаємодії дітей різного віку під час рухової діяльності, не враховують особливості мовленнєвого порушення під час добору вправ для різних форм роботи з фізичного виховання.

Система корекційної допомоги дітям з мовленнєвими порушеннями, що традиційно склалася в Україні, акцентує увагу переважно на застосуванні логопедичних методів та прийомів. І в той же час у дослідженнях, проведених у галузі спеціальної психології та педагогіки, відображається взаємозв'язок загальної та мовленнєвої моторики, залежність розвитку мовлення від рухової активності дитини, насамперед у формуванні координації рухів і особливо дрібної моторики [1; 2; 3; 8; 11]. Тому виникає нагальна потреба розширювати засоби, методи та прийоми корекційного впливу, які б одночасно сприяли як розвитку мовлення, так і руховому розвитку та оздоровленню дитини.

Науковий пошук шляхів оптимізації навчання дітей із мовленнєвими порушеннями дозволив провідним ученим і фахівцям довести, що корекція мовленнєвої функції може бути ефективною за умови паралельної корекції відхилень у розвитку рухової сфери, обумовлених порушенням мовлення [4; 5; 7; 9; 10].

Так, в своїх працях Г. Волкова зазначає, що органічні та функціональні порушення мовлення часто супроводжуються патологією рухової сфери, «...тому здійснення роботи з корекції рухової сфери дітей з уражуванням виду та форми мовленнєвої патології і рівня управління рухами є необхідним» [4 : 112].

Ступінь і зміст рухового порушення безпосередньо обумовлені видом мовленнєвої вади. Можна виділити рухові недоліки, які є характерними для дітей з різними мовленнєвими вадами [4; 6; 7; 8; 11]: недостатня координація рухів, при чому, чим складніше рух, тим помітніша координаційна недостатність (дизартрія, моторна алалія, ринолалія); несвоєчасне формування всіх фізичних якостей (дислалія, дизартрія); порушення статичних функцій (дизартрія, заїкування); порушення технічної картини основних локомоцій внаслідок недостатньої довільної регуляції (дизартрія, ринолалія, дислалія); порушення тонкої довільної моторики (у всіх мовленнєвих порушень); порушення фізіологічного дихання, артикуляційної моторики та голосу (дислалія, тахілалія, брадилалія, заїкування, алалія); порушення тону м'язів, синкінезії, гіперкінези, тремор, парези, маскувальні рухи (тахілалія, брадилалія, дизартрія, заїкування); астенична тілобудова, скутість, невпевненість рухів (ринолалія, афонія).

Найскладніше порушення рухової сфери проявляється у випадках, коли мовленнєва вада ускладнюється затримкою психічного розвитку, розумовою відсталістю, розладами аутичного спектру, гіперактивністю. Фізична підготовленість таких дітей нижча за норму, вони мало або надмірно активні, мають погану координацію рухів, не можуть довго утримувати певну позу, спостерігаються безконтрольні хаотичні рухи усім тілом. При виконанні складних завдань виникають синергії в різних відділах тіла і кінцівок, поверхнєве і неритмічне дихання. Порушується техніка основних локомоцій, відсутня схема власного тіла, орієнтування в просторі. Недорозвиток рухової пам'яті не дозволяє запам'ятати послідовність виконання рухів, діти не можуть здійснювати задані рухи за словесною інструкцією [1; 5; 8; 11].

Корекція рухової сфери при таких мовленнєвих порушеннях є важливим складником у комплексній роботі логопеда, психолога, вихователя, дефектолога, інструктора з лікувальної фізкультури, масажиста. Вони повинні застосовувати методи і прийоми адаптивного фізичного виховання, яке спирається на психофізичні характеристики дітей з особливими освітніми потребами, спрямоване на задоволення їх руховою активністю та соціалізацією.

Засоби і методи адаптивної фізичної культури забезпечують не тільки гармонійний розвиток особистості дітей-логопатів, а й дозволяють вирішити широкий комплекс спеціальних завдань, а саме: оздоровчо-профілактичних, лікувально-відновлювальних, коректувальних, які повинні розв'язуватися й у різновіковій логопедичній групі. Отже, перед інклюзивною освітою постає питання пошуку шляхів розв'язання окреслених завдань.

Працюючи над цією проблемою, ми висунули гіпотезу: адаптивне фізичне виховання дітей різновікової логопедичної групи має будуватися з

урахуванням закономірних особливостей їх психомоторики та вимагає особливої тактики корекційно-розвиткових дій, спрямованих на: створення сприятливого фону для розуміння і сприйняття рухового завдання, що при позитивній оцінці і відповідному заохоченні сприяє формуванню в дитини основ стійкої мотивації до рухової діяльності; організацію процесу навчання руховим діям за трьома етапами формування рухової навички, які різняться як завданнями, так і особливостями методики навчання; зосередження уваги дітей на орієнтовній основі рухової дії за допомогою виділення опорних елементів і застосування контрольних поз (одночасно з мовленнєвою стимуляцією), що підвищує якість виконання рухового завдання; забезпечення рухової та мовленнєвої взаємодії старших і молодших дошкільників в процесі виконання рухів; уточнення змісту програми фізичного виховання, що передбачає певне співвідношення традиційних оздоровчо-розвивальних, логопедичних й психологічних засобів.

Отже, *метою дослідження* стала розробка і теоретичне обґрунтування тактики корекційно-розвиткових дій, спрямованих на запровадження комплексної програми фізичного виховання дітей різновікової логопедичної групи.

У процесі експериментальної роботи вирішувалися такі завдання: визначити особливості психофізичного розвитку дітей різновікової логопедичної та типової групи та на основі їх порівняння внести корективи у програму фізичного виховання дітей-логопатів; розробити тактику застосування корекційно-розвиткових дій з врахуванням закономірних особливостей психомоторики дітей-логопатів.

Методи та методики дослідження. *Теоретичні:* метод аналізу та систематизації інформації щодо вітчизняного та зарубіжного досвіду з проблем адаптивного фізичного виховання дітей з особливими освітніми потребами – для визначення теоретичних засад дослідження; *емпіричні:* педагогічний експеримент для виявлення особливостей психофізичного розвитку дітей-логопатів (антропометричне обстеження фізичного розвитку, тестування рухової підготовленості, рухової пам'яті та емоційного стану дошкільників різновікової групи); *статистичні:* математичні методи обробки отриманих даних – для опрацювання кількісних результатів експериментальної роботи.

Результати та дискусії. У своїй роботі ми спиралися на дані щодо психофізичного розвитку, надані студентами заочної форми навчання спеціальності «Спеціальна освіта» та «Дошкільна освіта», які працюють у інклюзивних, логопедичних та різновікових групах Запорізької, Дніпропетровської та Донецької областей. Нас цікавили: антропометричні дані, за допомогою яких оцінюється загальний фізичний розвиток дитини; якісна характеристика рухової функції, що дозволяє говорити про розвиток основних локомоцій, рухових та координаційних здібностей.

Також було проведено вивчення психічних складників, які безпосередньо впливають на розвиток моторики, а саме: розвиток

рухової пам'яті, від якої залежить ефективність процесу формування навичок та тривожності, оскільки мовленнєві вади створюють певний бар'єр у спілкуванні з однолітками, що породжує невпевненість, скутість рухів, позначається на мотивації.

Аналіз протоколів обстеження дітей 3-6 років дав можливість встановити, що середні антропометричні показники дошкільників як типових, так і логопедичних груп не мають яскраво виражених відмінностей, проте показники дітей-логопатів більш схильні до коливань (від мінімальних до максимальних).

Щодо результатів тестових рухових випробувань, то встановлено, що середні показники за кожним з видів рухів (біг, метання вдалину, стрибок в довжину з місця) у дітей типових груп вищі, ніж у дітей-логопатів. Зокрема найбільшу різницю між середніми показниками виявили в метанні малого м'яча та в стрибку в довжину з місця.

Оцінка якості виконання дітьми рухових дій засвідчила, що в дітей з мовленнєвими порушеннями практично освоєні приблизно на 25,3%: рівномірний біг, стрибки в довжину з місця, метання малого м'яча вдалину. Також виявлено, що найбільші труднощі викликають рухи, пов'язані з проявом реакції на об'єкт, зокрема, м'яч. У типових групах середній показник засвоєння рухів на половину більше (56,5%).

Таким чином, отримані дані свідчать про низький рівень розвитку швидко-силових і координаційних здібностей у дітей з порушенням мовлення. Такі показники, на нашу думку безпосередньо пов'язані з розвитком рухової пам'яті. Так, у руховому завданні «Повтори рух» повторити запропонований експериментатором рух змогли відповідно за віковими підгрупами 1,3%, 3,0%, 5,2% дітей-логопатів, а в нормотипових групах з першої спроби виконали завдання 14,3%, 17,0%, 20,9% дітей.

Також було встановлено, що діти-логопати мають підвищений рівень тривожності по відношенню до фізкультурної діяльності, що не може сприяти якісному навчанню їх різними видами рухових дій (за тестом Р. Тэммл, М. Дорки і В. Амена).

Підсумовуючи отримані результати, зазначимо, що діти 3-6 років з порушеннями мовлення (в порівнянні з типовими групами) мають високу тривожність, недостатню фізичну підготовленість, низьку результативність дій, погано запам'ятовують рухове завдання. Тому їх фізичне виховання повинно відбуватися з урахуванням цілому ряду чинників, що в тій чи іншій мірі відбивають особливості вікової психічної і фізичної сфер.

Для здійснення адаптивного фізичного виховання дітей різновікової логопедичної групи потрібна особлива програма та певна тактика корекційно-розвиткових дій, що сприятиме її впровадженню та забезпечить ефективні зрушення у фізичному та мовленнєвому розвитку.

Визначаючи зміст програми, ми дійшли висновку, що вона повинна складатися з двох частин: типової і спеціальної. Типова частина містить вправи, рекомендовані для використання в роботі з дітьми різновікової групи ЗДО масового типу. Заняття такими вправами сприятливі для дошкільників, зокрема їх нормальному фізичному розвитку. Тому їх не

можна ігнорувати в роботі з дітьми-логопатами. Проте, як показує практика, деякі з цих вправ дітьми з мовленнєвою недостатністю не засвоюються або засвоюються не виправданого довго, а сформовані уміння і навички виявляються на низькому якісному рівні.

Тому ми вважали, що певні види вправ без шкоди можуть бути переведені в розділ «необов'язкових» і використовуватися в індивідуально доцільних випадках, особливо в старшій підгрупі різновікової групи (біг зі зміною темпу; стрибки через скакалку; ведення м'яча однією рукою, зі зміною рук; відбиття волана або м'ячика ракеткою; обведення м'ячем стійок; ігри-естафети з даними рухами). А вправи, які залишаються в цій програмі, повинні застосовуватися з урахуванням особливостей дітей, що мають мовленнєві порушення.

Спеціальна частина програми має складатися з вправ, які дозволяють коригувати як загальний психічний розвиток, так і мовлення зокрема. Це пальчикова гімнастика, елементи логоритміки, психогімнастики; дихальна, звукова та кінезіологічна гімнастика; елементи танцювальної терапії та мозочкової стимуляції.

В окремих випадках цим матеріалом доцільно повністю замінювати першу – типову частину програми і використати тільки спеціальні вправи. Завдяки цьому вдається знизити тривожність дітей і за відведений час опанувати велику кількість рухових дій, тобто сформувати психологічну і рухову бази для подальшого вдосконалення. Отже, завдяки відмові від певних програмних вправ відбувається засвоєння спеціальних дій, що робить процес навчання більш ефективним.

Експериментальна програма передбачає застосування певної тактики педагогічних дій, які стосуються організації фізкультурного заняття, добору засобів, методів та прийомів адаптивного фізичного виховання, що повинно забезпечити корекційно-розвитковий вплив.

Програмою необхідно передбачити дві форми проведення фізкультурних занять: у вікових підгрупах (на початку навчального року) та всією групою. Перехід до роботи всією групою повинен відбуватися поступово: спочатку можна натягувати волейбольну сітку, яка обмежує площу дій старших дітей, але поступово слід добирати рухи, де би діти могли взаємодіяти.

Такий підхід дозволяє включити в освітній процес елементи взаємонавчання, де роль педагога в певній мірі виконують найбільш підготовлені старші дошкільники. При цьому їх досвід, накопичений в процесі опанування фізичних вправ, стає значущим для навчання дітей. Старший дошкільник дістає унікальну можливість порівнювати результати реальної рухової дії малюка із своїми вже освоєними рухами, виділяти помилки, допомагати виправляти їх. Усе це в цілому сприяє розвитку завдатків активної довірливої уваги, пов'язаної зі свідомо поставленою метою, розвитку умінь контролю і оцінки дій. У старших дошкільників з'являється впевненість, що чинить стимулюючу дію на розвиток особистості. Що до молодшого дошкільника, то він починає розуміти поставлене перед ним завдання, осмислює основні вимоги до

виконання рухів. У зв'язку з цим його рухи стають більш чіткими, узгодженими з рухами інших дітей.

Так, під час повзання малюки можуть триматися за стопи старших, тим самим рухатися в певному темпі; під час катання м'яча молодші дошкільники виштовхують його руками, а старші зупиняють ногами; зістрибування можна робити в парах, що вимагає від старших дітей більше координації, а від малюків більшої впевненості.

Увесь процес навчання руховим діям включає *три етапи*, які різняться як завданнями, так і методикою навчання. Але найголовнішим є те, що кожен етап характеризується передусім своєрідністю пізнавальної діяльності, здатністю дитини керувати своїми рухами.

Ознайомлення з рухом доцільно проводити двома способами: коли дія не може дробитися на частини і коли її необхідно розділити на складники. У першому випадку за рахунок розповіді й показу в дитини формуються загальні уявлення про дію, її образ. Але діти-логопати не завжди сприймають повністю образи навіть відносно простих дій, багато їх рис «проходять повз свідомість» [1; 4; 5; 8]. Тому в процесі навчання, в першу чергу, слід працювати над формуванням правильного і повного образу руху. Для цього може використовуватися уповільнена демонстрація, зупинки й акцентування уваги на найбільш суттєвих моментах. Мотивувати до передачі точного образу можуть різноманітні імітації: повзання по гімнастичній лаві – «крокодил, який повзе берегом»; стрибки з просуванням вперед – «великий заєць» (старша підгрупа), «маленьке зайченятко» (молодша підгрупа).

Ефективним є прийом мовленнєвої мотивації, причому для малюків кращою виявляється віршова форма. Вона створює позитивне емоційне забарвлення процесу навчання та сприяє формуванню фонового ритму руху на основі ритму вірша.

На другому етапі поглибленого розучування рухів необхідно уточнити правильність виконання деталей техніки розучуваної дії, поступово виправити наявні помилки і добитися правильного виконання рухової дії в цілому.

Ефекту можна досягти, застосувавши проведення дитини по необхідному виконавчому шляху з фіксацією її тіла або його частин в найбільш важливих моментах руху з метою уточнення різних значущих частин дії. Наприклад, під час навчання молодших дошкільників підлізанню під дугу боком, слід фіксували позу нахилу тулуба й голови, потім перенесення ваги з однієї ноги на іншу, випрямлення тулуба з підняттям рук. Під час лазіння старших дошкільників змінним способом по гімнастичній стінці фіксується положення правої та лівої частин тіла. Цей прийом дає можливість відтворити тактильний образ руху, адже дорослий «ліпить» з частин тіла дитини певну позу, положення кінцівок, голови та ін.

Доцільним є виділення в структурі рухової дії так званих опорних елементів. Так, під час стрибка в довжину з місця опорними елементами можуть бути слова: «вгору-назад-поштовх» (дитина піднімає руки *вгору*, різко відводить *назад* і з винесенням їх вперед здійснює *поштовх*); під час кидання м'яча в

баскетбольний кошик – «м'яч-кошик-м'яч» (дитини подивиться на м'яч, переводить погляд на кошик і знов на м'яч та кидає).

Важливим є і контроль за якістю виконання дій. Для старшої підгрупи він може носити форму уточнюючих запитань: «Ми будемо переступати через кубик або наступати на нього?», «Ми поставимо ногу на носочок чи на п'яту?», «Ми нахилиємося вперед або тримаємося прямо?» і т. п.). А для молодшої – форму підказки: «На тебе чекає ведмежатко, ось вхід до його барлоги (дуга, під якою треба проповзти). Скоріше заповзай у барлогу!»

Оскільки в малюків погано розвинена рухова пам'ять, їм слід нагадувати послідовність дій: «Ти правильно проповз під шнурочком. Подивись, за ним стоїть кошик з м'ячами. Що треба зробити тепер?»

На третьому етапі навчання здійснюється закріплення і вдосконалення техніки рухової дії, створюються можливості застосування її в іграх. На цьому етапі важливим є налагодження взаємодії дітей різного віку, що досягається завдяки діям у парах, спрощенню або ускладненню правил гри, призначення на роль одночасно 2 дошкільників (старшого та молодшого). На цьому етапі зростає роль дітей старшої підгрупи, підвищується міра їх відповідальності, адже перед ними ставиться завдання: «Умієш сам – навчи малюка!».

Оскільки для дітей-логопатів характерний високий рівень тривожності, який обумовлюється труднощами із сприйняттям і засвоєнням вербальної інформації про рух (довге осмислення інформації, допускаються помилки в сприйнятті ряду її ознак і тим більше при їх відтворенні), на заняттях повинна вестися постійна робота з регулювання емоційного стану дитини, зокрема, застосовувати «відволікаючі засоби»: передача імітаційного образу, створення ігрових ситуацій, сюжетне проведення заняття. Дитина захоплюється сюжетом, вживається в образ і це дає змогу діяти невимушено, з упевненістю.

Значну роль у зниженні тривожності відіграє психогімнастика, логоритміка та танцювальна терапія. Саме вони надають програмі корекційної спрямованості щодо виправлення мовленнєвих та психологічних дефектів. До їх змісту входять комунікативні ігри, якими доцільно завершувати фізкультурне заняття. Велика частина їх заснована на пантомімічних рухах, які виражають дружельюність, відкрите ставлення один до одного, викликають позитивні емоції («Башточка дружби», «Передай посмішку», «Долонька до долоньки», «Де були ми, вам не скажемо, а робили що – покажемо» та ін.).

Включення до змісту занять таких корекційних технологій як кінезіологічна гімнастика, технології мозочкової стимуляції забезпечує активізацію різних відділів кори великих півкуль головного мозку, стимулює збільшення кількості зв'язків між ними, тренує різні сенсорноторні навички, що позначається як на координаційних, так і на вищих когнітивних здібностях, зокрема мовленні дітей.

Отже, корекційно-розвиткові дії дозволяють впливати на фізичний та мовленнєвий розвиток дітей різновікової логопедичної групи.

Висновки. З огляду на вищеозначене, констатуємо, що робота з фізичного виховання дітей-логопатів різновікової групи має певні особливості.

По-перше, показники психофізичного розвитку дітей 3-6-річного віку з вадами мовлення та нормотипових дітей відрізняються. Діти з мовленнєвими порушеннями мають більш високий рівень тривожності (до 31,3% осіб), низький рівень фізичної підготовленості (до 32% обстежених) і гіршу (у 1,5 рази) навченість руховим діям, що не відповідає стандартам Базового компоненту дошкільної освіти. Ситуація, що фіксується практиками в різновікових логопедичних групах, вимагає уточнення змісту типової програми з фізичного виховання та доповнення її такими формами роботи, які дозволяють коригувати моторний розвиток дитини та її мовлення.

По-друге, програма адаптивного фізичного виховання повинна містити в певному співвідношенні традиційні оздоровчо-розвиткові та логопедичні й психологічні засоби: пальчикову, дихальну, артикуляційну, кінезіологічну гімнастики, логоритмічні завдання, психологічні рухові етюди, танцювальну терапію.

По-третє, ефективність програми повинна забезпечуватися особливою *тактикою* корекційно-розвивальних дій, яка повинна будуватися з урахуванням загальних закономірностей формування рухової навички, особливостей рухових уявлень та бути адекватною особливостям психофізичної сфери дітей з мовленнєвими недоліками, а також диференціюватися відносно віку дітей. А це вимагає, в першу чергу, зниження тривожного стану дитини, що створює сприятливий фон для розуміння і сприйняття рухового завдання. Позитивна оцінка і відповідно до віку заохочення сприяють формуванню в дитини основ стійкої мотивації, покращують роботу рухової пам'яті. Зосередження на побудові орієнтовної основи рухової дії за допомогою виділення опорних елементів одночасно з мовленнєвою стимуляцією підвищують доступність виконання рухового завдання.

В-четвертих, важливим моментом корекційно-розвивальної роботи в різновіковій групі є забезпечення рухової взаємодії дітей різних вікових підгруп, що дозволяє включити в освітній процес елементи взаємонавчання. Старший дошкільник дістає унікальну можливість порівнювати результати реальної рухової дії малюка із своїми вже освоєними рухами, виділяти помилки, допомагати виправляти їх. А молодший дошкільник краще усвідомлює поставлене перед ним завдання, намагається дотримуватися основних вимог до якості виконання рухів.

Запропонована програма адаптивного фізичного виховання дітей з порушенням мовлення різновікової логопедичної групи та тактика корекційно-розвивальних дій обґрунтована лише теоретично. Подальший зміст дослідження бачимо в експериментальній перевірці доцільності змісту програми, а також у визначенні ефективності тактики корекційно-розвивальних дій, спрямованих на реалізацію її змісту.

Література

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6 т. Т. 5: Основы дефектологии / под ред. Д. Б. Эльконина. Москва : Педагогика, 1983. 367 с.
2. Кольцова М. М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка (роль двигательного анализатора в формировании ВНД ребенка). Москва : Педагогика, 1973. 144 с.
3. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики. Москва : Смысл, 2005. 288 с.
4. Логопедия: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дефектология» / Л. С. Волкова и др. ; под ред. Л. С. Волковой. Москва : Просвещение, 1989. 528 с.
5. Пасічник В. М., Пасічник В. Р. Проблеми реалізації інклюзивного фізичного виховання дітей дошкільного віку. *Фізична культура, спорт та здоров'я*. XVII Міжнародна науково-практична конференція, 7-8 грудня 2017. Львів : ЛДУФК ім. І. Боберського, 2017. С. 218-230.
6. Подгорна В. В. Використання засобів фізичного виховання в навчально-корекційному процесі у школярів із порушеннями мовлення. *Наука і освіта*. 2016. № 4. С. 183–186.
7. Притиковська С. Д. Формування координації рухів як засіб корекції мовленнєвих порушень у дошкільників : автореф. дис... к. пед. н.: 13.00.03. Одеса, 2006. 21 с.
8. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Частина 2. Навчання і виховання дітей. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 224 с.
9. Челурний А. В. Програма з лікувальної фізичної культури для спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення / за ред. В. М. Ільяної. МОН України, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/korekciini-prograemy/2-logo-lfk.pdf>
10. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник. Київ : Слово, 2014. 672 с.
11. Шеремет М. К., Мартиненко І. В. Хрестоматія з логопедії. Навчальний посібник. Київ : КНТ, 2006. 360 с.

References

1. Vygotzky, L. S. (1983). *T. 5. Osnovy defektologii* [Fundamentals of defectology]. *Sobranie sochineniy v 6 t.* – Collection of works in 6 volumes / D. B. Elkonyn (Eds.). Moskva : Pedahohyka [in Russian].
2. Koltsova, M. M. (1973). *Dvyhatelnaia aktyvnost i razvitye funktsyi mozgha rebenka (rol' dvyhatelnogo analizatora v formirovanii VND rebenka)* [Motor activity and development of the child's brain functions (the role of the motor analyzer in the formation of the child's GNI)]. Moskva : Pedahohyka [in Russian].
3. Leontev, A. A. (2005). *Osnovy psikholyngvystiki* [Fundamentals of psycholinguistics]. Moskva : Smysl [in Russian].
4. Volkova, L. S., Lalaeva, R. Y., Mastiukova, E. M. & Volkova L. S. (Eds.). (1989). *Lohopediya: ucheb. posobie dlia studentov ped. in-tov po spets. «Defektologiya»* [Speech therapy: textbook. manual for students ped. in-tov on special. «Defectology»]. Moskva : Prosveshchenie [in Russian].
5. Pasichnyk, V. M., Pasichnyk, V. R. (2017). *Problemy realizatsii inkluzivnoho fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku* [Problems of implementation of inclusive physical education of preschool children]. *Fizychna kultura, sport ta zdorovia – Physical culture, sports and health*. XVII Mizhnarodna nauково-praktychna konferentsiia, 7-8 hrudnia 2017. Lviv : LDUFK im. I. Boberskohe, 218–230. [in Ukrainian].
6. Podhorna, V. V. (2016). *Vykorystannia zasobiv fizychnoho vykhovannia v navchalno-korektsiinomu protsesi u shkolariv iz porushenniamy movlennia* [The use of means of physical education in the educational and correctional process for students

with speech disorders]. *Nauka i osvita – Science and education*, 4, 183–186 [in Ukrainian].

7. Prytykovska, S. D. (2007). *Formuvannia koordynatsii rukhiv yak zasib korektsii movlennievych porushen u doshkilnykiv* [Formation of coordination of movements as a means of correction of speech disorders in preschoolers] : avtoref. dys... k. ped. n. : 13.00.03. Odesa [in Ukrainian].

8. Synov, V. M. (2009). *Korektsiina psykhopedahohika. Navchannia i vykhovannia ditei. (Chastyina 2)*. [Corrective psychopedagogy. Part 2. Education and upbringing of children]. Kyiv : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].

9. Chepurnyi, A. V. & Il'iana, V. M. (Eds.). (2016). *Prohrama z likuvalnoi fizychnoi kultury dlia spetsialnykh zahalnoosvitnikh shkil-internativ dlia ditei z tiazhkymy porushenniamy movlennia* [Therapeutic physical education program for special boarding schools for children with severe speech disorders]. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/korektsiini_programy/2-logo-lfk.pdf [in Ukrainian].

10. Sheremet, M. K. (2014). *Logopediya. Pidruchnyk* [Speech therapy. Textbook]. Kyiv : Slovo [in Ukrainian].

11. Sheremet, M. K., Martynenko, I. V. (2006). *Khrestomatia z lohopedii* [Textbook of speech therapy. Tutorial]. Navchalnyi posibnyk. Kyiv : KNT [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито особливості організації адаптивного фізичного виховання дітей різновікової логопедичної групи.

У результаті опрацювання протоколів діагностичного вивчення дошкільників різного віку з порушенням мовлення і порівняння їх із середніми показниками нормативних дітей виділені особливості фізичного розвитку, фізичної підготовленості, рухової пам'яті та емоціонального стану обстежених цієї нозологічної групи.

З урахуванням виявлених особливостей уточнено зміст програми фізичного виховання дітей різновікової групи з порушенням мовлення. Програма містить у певному співвідношенні традиційні оздоровчо-розвивальні заходи, а також логопедичні й психологічні форми роботи: пальчикову, дихальну, артикуляційну, кінезіологічну гімнастику, логоритмічні завдання, психологічні рухові етюди, танцювальну терапію.

Ефективність програми забезпечується особливою тактикою корекційно-розвивальних дій, які спрямовані на: створення сприятливого фону для розуміння і сприйняття рухового завдання, що при позитивній оцінці і відповідному заохоченні сприяє формуванню в дитини основ стійкої мотивації до рухової діяльності; організацію процесу навчання руховим діям за трьома етапами формування рухової навички, які різняться як завданнями, так і особливостями методики навчання; зосередження уваги дітей на орієнтовній основі рухових дій за допомогою виділення опорних елементів і застосування контрольних поз (одночасно з мовленнєвою стимуляцією), що підвищує якість виконання рухового завдання; забезпечення рухової та мовленнєвої взаємодії старших і молодших дошкільників в процесі виконання рухів.

Тактика корекційно-розвивальних дій будується з урахуванням загальних закономірностей формування рухової навички, особливостей рухових уявлень та є адекватною віковим психологічним особливостям дітей 3-6 років з порушенням мовлення.

Ключові слова: адаптивне фізичне виховання, різновікова група, порушення мовлення, фізичний розвиток, фізична підготовленість, корекційно-розвивальні дії.